

AJÁNLO SOROK A PEDAGÓGIAI LEXIKONHOZ

Az elmúlt 10–15 esztendőben lexikonok egész sorával gazdagodtunk. Ez az örvendetes esemény nyilván szerves folyamánya annak a nagy fejlődésnek, amely a társadalmi kultúra egészében megmutatkozik, annak a sokirányú tudományos előrehaladásnak, amely a szocializmus építésével összefüggésben bekövetkezett. A sokat emlegetett információ-áramlás jelensege, a modern világban való eligazodás szükségessége, a tudás szélesedése és a minél átfogóbb tudásra való törekvés egyre általánosabbá válása – egyaránt indokolják a lexikonok megjelenését.

Ilyen fejlődés közepette remélhetőleg kedvező előjelekkel indul útjára most egy új, problematikáját tekintve meglehetősen komplex jellegű mű, a *Pedagógiai Lexikon*. Megjelenése hazai viszonylatban mindenképpen időszerűnek tekinthető, de a pedagógiai jellegű lexikonok nemzetközi mezőnyét figyelembe véve is reális szükségletre utal.

Ha a megjelenési körülmények közül először a nemzetközi helyzetre vetünk egy futó pillantást, akkor úgy látjuk, hogy ez a kulturális szektor (közoktatásügy, neveléstudomány) nincs túlságosan jól „dotálva” lexikon jellegű művekkel.

Egy idevonatkozó jelentős tanulmány, *Zibolen* Endre „*Pedagógiai lexikonok és enciklopédiák*” c. tanulmánya („Tanulmányok a neveléstudomány köréből 1962.” Bp. 1963. 365–414.) a 60-as évek elején az 1945 utáni mintegy huszonöt év nemzetközi lexikonterméséből öt művet említ: egy 1946-ban megjelent, majd 1956-ban újra kiadott svéd lexikont, a Freiburgban 1952–1955-ben megjelent *Lexikon der Pädagogik*ot, a Stuttgartban 1961-ben kiadott *Pädagogisches Lexikon*t, a Bernben 1950–1952-ben közzétett három kötetes *Lexikon der Pädagogik*ot és a New Yorkban 1960-ban már 3. kiadásban megjelent *Encyclopaedia of Educational Research*-öt (amely utóbbi – amint címéből is megállapítható – mindenekelőtt neveléstudományi kutatási igényeknek tesz eleget). Az azóta hozzánk érkezett lexikon jellegű munkák sorából – a mi Pedagógiai Lexikonunk szerkesztési munkájának megkezdéséig – még a következő műveket említhetjük: *The Educator's Encyclopedia* (ez 1961-ben jelent meg az USA-ban, s hozzánk az 1966-ban megjelent 5. kiadása jutott el), *Pädagogische Enzyklopedie* (H. Frankiewicz és H. Breuer szerkesztésében, Berlin, 1963), *Encyclopedia of Educational Research* (New York–London, 1964), *Lexikon der Pädagogik* (Freiburg, Basel, Wien, 1962–1964.); a kibernetikai pedagógia és a programozott oktatás fogalmait és szakkifejezéseit ismertető *Lexikon der kybernetischen Pädagogik und der programmierten Instruction* (Quickborn, 1966.).

Éz a futó áttekintés – még ha esetleg a 60-as évek végéig valami kimaradt volna is a felsorolásból – mindenestre eléggé jól mutatja, hogy főleg német nyelvű és kisebb részben angolszász szerzők művei állanak rendelkezésre. Ezeket főképpen kutatók használhat-

ják, és ők is kritikai szempontokat érvényesítve, hiszen ezek a lexikonok és enciklopédiák – minden értékes anyagukkal egyetemben – ideológiai-filozófiai beállítottságukat tekintve polgári jellegűek. Sokféle olyan fogalom és összefüggés, amely a szocialista pedagógiában közismert és közhasználatú, bennük elő sem fordul. Sokféle fundamentális fogalom viszont más megvilágításban szerepel szócikkeikben, mint ami szükséges volna az általunk követett nevelési koncepcióhoz és nevelési célrendszerhez.

A helyzet futólagos áttekintése nyilvánvalóan azt sugallta már az 1960-as évek második felében, hogy magyar nyelvű marxista szellemű lexikonra nagy szükség volna.

Ezt a szükségletet nem kérdőjelezte meg az a körülmény sem, hogy időközben marxista jellegű enciklopédiák, illetve szótárak is megjelentek a pedagógia területén. Az egyik a Berlinben 1960-ban kiadott *Kleine pädagogische Enzyklopedie*, a másik a Moszkvában 1960-ban megjelent *Pedagogicseskij szlovar*, 1964–1968 között pedig napvilágot láttak – a szovjet neveléstudomány nagyszabású vállalkozásának eredményeként – a *Pedagogicseskaja Enciklopegyija* kötetei.

Elemézve ezeket az úttörő jelentőségű munkákat, a 60-as évek második felében már úgy lehetett dönteni, hogy egy részletesebb, hazai nyelven megírt lexikont aligha lehetne helyettesíteni az említett munkák egyszerű lefordításával. Minden úttörő érdemük mellett sem menthettek fel bennünket attól, hogy – felhasználva különösen címszóanyaguk tanulságait – a hazai pedagógiai problematikát éppenúgy, mint éppen a 60-as évek elején nagyobb arányban kibontakozó „pedagógiai forradalom” neveléstudományi eredményeit átfogó jellegű lexikonban megkíséreljük legalább fő vonalaiban áttekinteni.

Hazai viszonylatban körültekintve a „lexikon-helyzetben”, egyébként is és más oldalról megint csak a lexikonírás meggyőző indokaira lehetett bukkanni.

Közismert, hogy olyan lexikon, amely viszonylag jól áttekintette a köznevelés, a pedagógia relatíve széles területét s eléggé differenciáltnak, tudományosan elfogadhatónak minősíthető, utoljára 1933-ban és 1934-ben jelent meg (*Magyar Pedagógiai Lexikon*, Révai kiadás). Ezt követően ugyan a 40-es évek elején jelent még meg lexikon jellegű mű, de színvonala nem teszi lehetővé és szükségessé, hogy komolyan számotartsuk. Gyakorlatilag tehát 1933 és 1934 óta lexikon nem jelent meg, a közben eltelt időszak közoktatásügyi és pedagógiai változásait lexikon jellegű műben nem regisztrálják.

És így jutunk el a lexikonírás szükségességével kapcsolatban a hazailag felmerülő legjelentősebb argumentumig: társadalmunk és nevelésügyünk felszabadulás utáni forradalmi átalakulása, a neveléstudomány fogalmi rendszerében bekövetkezett minőségi változások egyaránt nélkülözhetetlenné tették, hogy rendelkezünk egy, az alapvető kérdéseket korszerű szellemben és formában tárgyaló átfogó művel.

Más oldalról ezt az igényt támasztotta alá az a körülmény is, hogy a köznevelésügy és a pedagógia egészében bekövetkezett minőségi változásokról egyetlen átfogó műben tájékoztatást kaphasson mintegy százezernyi gyakorló pedagógus, tanárjelölt és rajtuk kívül természetesen sok más „érdekelt”, hiszen nálunk a nevelés közügy és történelmileg először lehetséges pedagógiai közgondolkodásról komolyan beszélni.

Ha csak futólagosan akarjuk is számba venni a lexikon jellegű áttekintést igénylő változásokat, hadd említsük meg, hogy az eltelt három évtized során minőségi változáson ment át az egész köznevelési rendszer, s ezzel együtt módosult a neveléstudomány tárgya, megváltozott egész cél- és feladatrendszere, differenciálódtak és fejlődtek eszközei, minő-

ségi változások mentek végbe alapvető elveiben és kategóriáiban. Jelentősen módosultak a neveléstudomány interdiszciplináris kapcsolatai. Mindezek következtében régebbi fogalmak és új fogalmak egész sora várt pontosabb kifejtésre, meghatározásra. A pedagógia rokon- és határtudományai ugyancsak rendkívüli módon átalakultak, gazdagodtak és esetenként újakkal is kiegészültek; a pedagógiai pszichológia, a pedagógiai szociológia, a kibernetikai pedagógia, a matematikai módszerek pedagógiai alkalmazásával kapcsolatos új lehetőségek, a programozott tanulás és oktatás más korszerű formái – egytől egyig olyan területek és olyan kérdések, amelyek új vagy éppen első lexikonszintű áttekintést igényeltek hazánkban. S ennek az áttekintésnek a szükségessége annál nyilvánvalóbb, mert az alapvető kérdésekben az összehangolt felfogások sokkal inkább segítenek az előrehaladásban, mint a különböző és egymásnak sokszor ellentmondó álláspontok és vélekedések.

Mindez a nagy fejlődés ugyanakkor nem kívánta meg, hogy lexikonmunkálat tervezésekor lemondjunk egy hagyományosnak is tekinthető tagolásról. A lexikonmunkálatok során gyakorlatilag a következő nagyobb összefüggő területeket különítettük el: *közoktatáspolitikai; általános pedagógia; egyetemes és magyar neveléstörténet; összehasonlító pedagógia; neveléselmélet; didaktika; szakmódszertanok; iskolaszervezet-tan; a felsőoktatás pedagógiája; a felnőttoktatás pedagógiája; a szakoktatás pedagógiája; nevelésszociológia; pedagógiai pszichológia; gyógypedagógia*. Mindvégig igyekeztünk azonban szem előtt tartani, hogy e felosztás esetében nem egymástól független tudományágakról van szó, hanem egy differenciálódó nevelésügy és neveléstudomány egészén belül viszonylag csak önálló részekről és mindezeknek egyetlen átfogó rendszeren belül történő tudományos áttekintéséről.

Természetesen mindenekeelőtt nagy gondot jelentett egy relative teljesnek vagy legalábbis reprezentatívnak mondható *címszólista* összeállítása. Ez részben összehasonlító-pedagógiai módszerrel, részben – és több területen még inkább – a felszabadulás után bekövetkezett fejlődés részletes elemzésével történt. A címszólista elkészítése nem egyszerűen kezdő lépés volt, hanem az egész munkálatot párhuzamosan követő törekvés, amely a most nyomdába kerülő kötetek esetében – a köznevelésügy legújabb fejleményeinek megfelelően – új meg új cikkanyag felvételét jelenti. Annak ellenére, hogy a lexikonszerkesztésnek számolnia kell azzal, hogy egy meghatározott ponton új címszavak felvételétől már el kell tekintenie, másrésztől ugyanakkor nyilvánvaló, hogy minden egyes kötet nyomdába adásakor a teljes anyag „naprakész” (vagy ahogy ma mondják: at-today) jellegéről különlegesen gondoskodni szükséges.

Már a címszólista összeállításakor is, maguknak a cikkeknek a megírásakor is jelentős segítséget kaptunk különböző közoktatásügyi vezetőktől, tanácsi szervektől, intézményektől, ahová javaslatainkat megküldtük, és – ami különösen jelentős – *gyakorló pedagógusoktól*, az iskolarendszer minden részében működő kollégáktól, akik szintén áttanulmányozták előzetes elképzeléseinket.

Úgy véljük és azt reméljük, hogy ilyen kontroll esetében – bár nem tudtunk minden igénynek eleget tenni, és esetenként a neveléstudományi kutatás adott területén mutatkozó „fehér foltok” miatt nem tudtuk ezt tenni – a fokozatosan megjelenő négy kötet teljes címszóanyaga egészében felöleli mindazt a lényeges közoktatásügyi és pedagógiai mondanivalót, amely a jelen és a jövő szempontjából egyaránt nélkülözhetetlen.

Különleges gondunkat képezte, hogy minél nagyobb segítséget adjunk ezzel a lexikonnal a *pedagógiai gyakorlatnak*. Ezt mindenekelőtt azért véltük szolgálni, hogy a közoktatásügy minden aktuális címszavának felvételével biztosítani törekedtünk azokat az információkat, amelyek az iskolaügy fejlődése, jövője szempontjából lényegesek. Különböző korszerű pedagógiai s ezen belül oktatásméleti törekvésekkel kapcsolatban ugyanakkor figyelembe vettük, hogy a jelenlegi gyakorlat túlhaladása leginkább olyan javaslatok segítségével lehetséges, amelyek az adott gyakorlat pozitívumait is magukba foglalják s az új megoldási módokkal magasabb szintézist alkotva viszik a fejlődést előre. Ennek megfelelően nem tartottuk célravezetőnek például a manapság helyenként elhangzó ultraradikális megoldásokat, mert a pedagógusok nem tudják követni azt az „újat”, amely a jelenleg adott megoldások pozitívumait nem igyekszik felhasználni s az adott gyakorlatot nem dialektikus módon tagadja. Ezt a törekvésünket menetközben esetenként nemzetközi konferenciák is igazolták; például az 1974-es torinói nemzetközi konferencia „rájött”, hogy a programozott oktatást csak az aktivitást megfelelően biztosító hagyományos megoldásokkal együttesen lehet eredményesen alkalmazni. Tíz évvel ezelőtt ez még „konzervatív” ízü tételnek számított volna, holott a dialektikus gondolkodás és a gyakorlat ismerői számára már akkor is nyilvánvaló volt.

Mindezzel nem kompromisszumos megoldásokra kívántunk jutni, hanem a pedagógiai realizmus jegyében igyekeztünk eljárni. Természetesen voltak esetek, amikor éppen arról volt szó, hogy a jelenlegi gyakorlatot túlhaladva, egy korszerűbb megoldást hozunk javaslatba. Ilyen megoldások például akár az audiovizuális módszerekkel kapcsolatban, akár a tantervméletben a társadalmi műveltség egészének arányos pedagógiai reprezentációját illetően és számtalan más esetben előfordultak. Nem kevés volt azoknak a címszavaknak a száma sem, amelyekben a szűkebb szerkesztő bizottságnak különleges állásfoglalásai váltak szükségessé, mert terminológiai, elméleti kérdések új körvonalazását igényelte a lexikon kimunkálása.

A lexikonmunkálatok során nem feledkeztünk meg arról a körülményről, hogy egy-egy lexikon általában meglehetősen hosszú időre jelentősen befolyásolja az adott kulturális terület, illetve tudományág egészén belül az alapvető kérdések megközelítését, az egész szemléletmódot. És mindenütt, ahol ez lehetséges volt, kifejezetten törekedtünk a *pedagógiai szemléletmód* formálására, különböző problémák olyan megközelítésére, hogy lehetővé váljék a minél korszerűbb pedagógiai álláspontok kialakulása.

Ennek következménye az, a különböző olvasó számára esetleg elgondolkodtató jelenség, hogy lexikonunkban – több más lexikontól eltérően – elég nagy számban vannak meglehetősen *részletesen kifejtett címszavak*. Voltak – és pedig igen nagy számban voltak – ugyanis olyan fogalmak, összefüggések, jelenségek, amelyeknek egy részletesebb definíció segítségével történő megközelítése önmagában nem látszott elégségesnek. Olyan esetekben, mint például az „általános műveltség”, a „cél- és feladatrendszer”, a „cél- és eszközrendszer” stb., hogy csak néhány példát említek a most megjelent kötetekből, szükségesnek láttuk a viszonylag részletesebb kifejtést, éppen a pedagógiai szemlélet megfelelő szintű alakítása és az elégséges tájékoztatás érdekében.

A nevelésügy és neveléstudomány esetében számolni kellett azokkal a meglehetősen nagy eltérésekkel is, amelyek egyes fontos kérdésekben adva vannak. Napjaink egyik sajátossága ezen a téren talán éppen az, hogy a különböző nézetek éppen nem a közeledés, hanem esetenként a még nagyobb divergálás tendenciáját mutatják. Elkerül-

hetetlen volt tehát viszonylag részletesnek lennünk minden szükséges esetben. (Ezzel ugyanakkor nem állítom, hogy egyes cikkek terjedelme mindig elvszerűségük mértékével áll arányban; néhol egyes szerzőtársaink némi bőbeszédűsége is megnyilvánul, bár minde-
nütt, ahol kellett, csökkenteni törekedtünk a hosszadalmasságot.)

Itt szeretném megemlíteni szerkesztőségünk elvi álláspontját azzal kapcsolatban, ahogy a nyitott vagy vitás kérdésekben eljár. Közismert, hogy közoktatásügyünkben és nevelés-
tudományunkban egyaránt meglehetősen sok a nyitott és vitatott kérdés.

Az volt és ma is az az álláspontunk, hogy a lexikonnak a szükséges helyeken és esetekben tartalmaznia kell a jelenleg ismert alternatívákat, de nem lehet törekednie „egyedül üdvözítő” megoldások keresésére olyan esetekben, amikor ezt az adott probléma tudományos feldolgozottságának hiánya vagy nem kielégítő volta miatt erőltetés nélkül nehéz volna megtenni. A lexikon – törekvéseink szerint – a jövő fejlődés irányában minden tekintetben nyitott. Egyúttal természetesen szolid formában tartalmazza mindazt, amit ma – a legújabb pedagógiai fejlemények és pedagógiai kutatások alapján – viszonylag biztosan tudni lehet. A nyitottság tehát nem jelenti, hogy nem törekednénk a jelenlegi tudásanyag határozott, jó körvonalazására: még kevésbé jelenti az elvi állásfoglalás hiányát. Ellenkezően: reményünk szerint a lexikon minden lényeges kérdésben, alapvető közoktatásügyi, nevelés- és oktatás-elméleti összefüggésben világosan és egyértelműen megszövegezi a szocialista pedagógiai álláspontot. Nem bocsátkozik viszont jóslatokba olyan kérdéseket illetően, amelyekkel kapcsolatban a pedagógiai kutatásnak sokféle teendője van még egy viszonylag biztonságos elmélet kidolgozása tekintetében.

A szerkesztés során sokféle szempontra figyelemmel voltunk, hogy korszerű pedagógiai áttekintést tudjunk adni s a pedagógiai realizmus határai között maradjunk.

Remélhetőleg a lexikon tanulmányozói észreveszik majd, hogy legjobb szándékunk szerint igyekeztünk túlhaladni mindennemű ún. oktatáscentrikus felfogást vagy elgondolást. *A személyiség fejlesztésének egészét helyeztük lexikonszerkesztési munkánk középpontjába, s egy korszerű iskola kontúrjai lebegtek szemünk előtt, amely az alkotó, kezdeményező, a közösségi és közéletben aktív módon tevékenykedő ember nevelője, s amely éppen ezért korszerű tanár–diák-viszonyt, eleven gyermeki demokratizmust, modern tanítási–tanulási tevékenységet egyaránt jelent, s mindezzel együtt sokféle szállal kötődik a környezethez, a társadalomhoz, tehát minden tekintetben nyitott. Hozzá kapcsoltuk ehhez mindazokat a szubjektív és objektív tényezőket, amelyek nélkül korszerű iskola nem lehetséges. Nem gondoltuk, hogy a modern pedagógiai technológia nélkül meglehet ez az iskola, de ugyancsak nem gondoltuk, hogy csupán az ún. oktatás-technikával mindent megoldunk; legalább ilyen mértékben esik latba a nevelők személyisége, pedagógiai kulturáltsága és helyesen értelmezett pedagógiai jóindulata.*

Fontosnak tartottuk, hogy az ún. iskolai pedagógia szokványos kereteit túlhaladva a modern felsőoktatási pedagógiáról és magáról a felnőttnevelés és -oktatás problematikájáról is minél részletesebb áttekintést adjunk. A lexikonban szereplő nevelés-definícióból is következően s a pedagógiai realizmussal megegyezően a nevelést az emberi élet egészére kiterjesztve értelmezzük. Ebben a széles értelmű felfogásban – reményünk szerint – a gyermek- és felnőttnevelés a maga egészében megkapja a helyét, vagyis a nevelés egyenlővé válik az embernevelés fogalmával.

Mindazokat az interdiszciplináris lehetőségeket törekedtünk számba venni, amelyek a modern iskola és köznevelésügy kialakításához, továbbfejlesztéséhez nélkülözhetetlenek.

Megfelelően annak a fejlődési jelenségnek, hogy a pedagógia és különböző tudományok határterületein új tudományrészek alakultak ki vagy vannak kialakulóban, ezt a helyzetet a címszavak összeállításában és a cikkek megírásában tükrözni igyekeztünk.

Mivel azonban nem jelentéktelen problémák merülnek fel meg nem emésztett vagy félig megemésztett fogalmaknak a pedagógiába való beáramlása miatt, s ez nem kevés esetben azzal fenyeget, hogy a „homályost homályosabbal” igyekeznek magyarázni (ami az *obscurum per obscurius* néven ismert logikai hibát jelentheti), ezért szerkesztő munkánk során igyekeztünk megfelelő mértéktartást tanúsítani; maximálisan törekedtünk arra, hogy új és még nem eléggé közkeletű fogalmak világos megfogalmazást kapjanak és az interdiszciplináris jelleg erősítése örvén ne öntse el a pedagógiát a napjainkban egyébként nemegyszer tapasztalt és önmagát pedagógiai színezetűnek feltüntetető főleg idegen szavakból összeálló szóáradat. Megadtuk tehát a kibernetikának, ami megilleti, ugyanakkor azonban a pedagógia tárgyát is élesen megfogalmaztuk és nem hagytuk a neveléstudományt a rokon- és határtudományok tengerébe süllyedni (aminek veszélye napjainkban elég nagy mértékben jelentkezik).

Bár azokban az esetekben, amikor egymástól eltérő vélemények vannak azonos világnézetű pedagógiai rendszeren belül is, és az egységes felfogás érdekében még sokféle tudományos kutatásra lesz szükség, feltüntetni igyekeztünk a különböző alternatív felfogásokat – ebben a tekintetben is törekedtünk a megfelelő határokat megtalálni. Vannak ugyanis esetek – mint például magának a „nevelés”-nek a definíciója –, amikor a tudomány arra kényszerül, hogy definíciók tucatjait tartsa nyilván, kategorizálja és minősítse (ahogy ezt néhány évvel ezelőtt a nyugatnémet pedagógiai sajtóban *Brezinka* már meg is tette). Ilyen esetben – éppen a lexikon gyakorlati használhatósága érdekében – az esetek sokaságának felsorolását és az eltérő koncepciók klasszifikálását mellőztük, s egy, az adott címszóban lényeges indokokkal alátámasztott részletes definíciót alkalmaztuk. Viszont a nevelés feladatrendszerével kapcsolatban a hazánkban „fellelhető” álláspontokat feltüntettük, mert az ismert mindhárom álláspont mellett lehet komoly argumentumokat felsorakoztatni.

Nevelésfilozófiai jellegű vagy nevelésfilozófiának mondott fogalmakat viszonylag részletesen fölvevünk, nem félve attól, hogy egyikük-másikuk még kevésbé kifejtett. Estenként (például olyan nagyságrendű fogalmaknál, mint „általános pedagógia”) nemcsak a kifejtett, hanem a tudományosan feltételezhető álláspontokat is feltüntettük. Így – reményünk szerint – a lexikon esetenként eddig nem publikált kutatási koncepciók körvonalait is fel tudja mutatni.

Külön gondunkat képezte az olyan szinonimák, mint „neveléstudomány” és „pedagógia” differenciált értelmezése; a pedagógia címszón belül mind a pedagógiai elmélet, mind pedagógiai gyakorlat helyes értelmének megfelelő szintű kifejtése; ugyanakkor a régebben használt elméleti pedagógia és gyakorlati pedagógia fogalmának dialektikus túlhaladása.

A közoktatásügy és a köznevelési rendszerek világviszonylatban való áttekintésére törekedtünk, annak ellenére, hogy sok esetben nehezen lehetett a fejlődés legutóbbi adatait beszerezni (és ez nem csak olyan világrészek országaira vonatkozik, mint Latin-Amerika). Összehasonlító-pedagógiai jellegű lexikonanyagunkkal tudatosan törekedtünk ennek a pedagógiai szemléletnek az erősítésére, illetve az ezzel adekvát pedagógiai tudomány szolgálatára.

Jelentős és nagy neveléstörténeti címszóanyagot vettük fel, pontosabban annyit, amennyit a dolog természete megkívánt. Az a szempont vezetett bennünket, hogy a neveléstörténeti szemlélet megfelelő szintű képviselője igen lényeges olyan időszakban, amikor – a világnézetünk egyik alappilléreként képviselő történeti látásmóddal ellentétben – a közoktatásügy kérdéseit gyakran úgy igyekeznek megoldani s azokban döntéseket hozni, hogy a történelmi előzmények gyakran nem is ismeretesek. A pedagógiai kutatásban is lépten-nyomon fenyeget az a veszély, hogy „újra felfedezik” azt, amit korábban már felfedeztek. Ez önmagában véve is indokolja az egyetemes és magyar neveléstörténet anyagának olyan arányú felvételét, ahogy az a lexikonban szerepel.

*

Lexikonunk olyan történelmi időszakban készült, amelyben a társadalom felgyorsult fejlődése alapvető átalakítási és továbbfejlesztési igényeket támaszt a nevelésügygel szemben. Ilyen időszakban – úgy hisszük – mindennél fontosabb a minél teljesebb *pedagógiai egység*, az alapvető elvi kérdésekben való minél nagyobb összehangoltság országunk százezres pedagógus-társadalmában, nem is beszélve a közoktatásügyi irányításról és a pedagógiai kutatásról, amelyek számára a fokozott terminológiai és elvi tisztázottság életkérdés.

Abban a jó reményben vagyunk, hogy lexikonunk haszonnal és eredménnyel forgatott könyv lesz mindezekben a területeken.

NAGY SÁNDOR

SZUHOMLINSZKIJ KÖNYVÉT OLVASVA

„Mert szürke minden elmélet, barátom,
de zöld az élet aranyos fája”

(Goethe: Faust, I. rész)

„Fontos, hogy a gyermekben parázsló szikra
lángra tudjon lobbanni.”

(Szuhomlinszkij)

Nem véletlenül választottam mottónak a humanista Goethe és mellette az ugyancsak humanista *Szuhomlinszkij* szavait. Mindketten a gazdagabb, mélyebb, színesebb emberi élet – a mindenoldalúan fejlett személyiség – szószólói, ki-ki a maga korában.

Szuhomlinszkij tanulmányaiban* egy pillanatra sem hajlandó öncélú, elvont elméleti okfejtésekbe bocsátkozni. Minden pedagógiai gondolata mögött érzéklni lehet a természethez és ezért az emberhez, a társadalomhoz egyaránt közelálló ember életszeretetét. Ezt az életérzést fellobbantja a hajnali erdő színpompás élménye, a mezőkön felszökkenő vgy lehajló búzagalász, az orgonabokrok tövében életretörő, illatos rózsabimbó, a fino-

**Szuhomlinszkij*: A kommunista személyiség nevelése. Bp.1975.